

Putin v našich srdcích

KDE SE BERE OBDIV OBYČEJNÝCH LIDÍ K MOSKVĚ?

Upachtěnost Českých lvů

FILMOVÉ CENY PŘIPOMÍNAJÍ NORMALIZAČNÍ TV ZÁBAVU

ECHO TÝDENÍK

ČÍSLO 10 · 11. března 2016 · 42 Kč

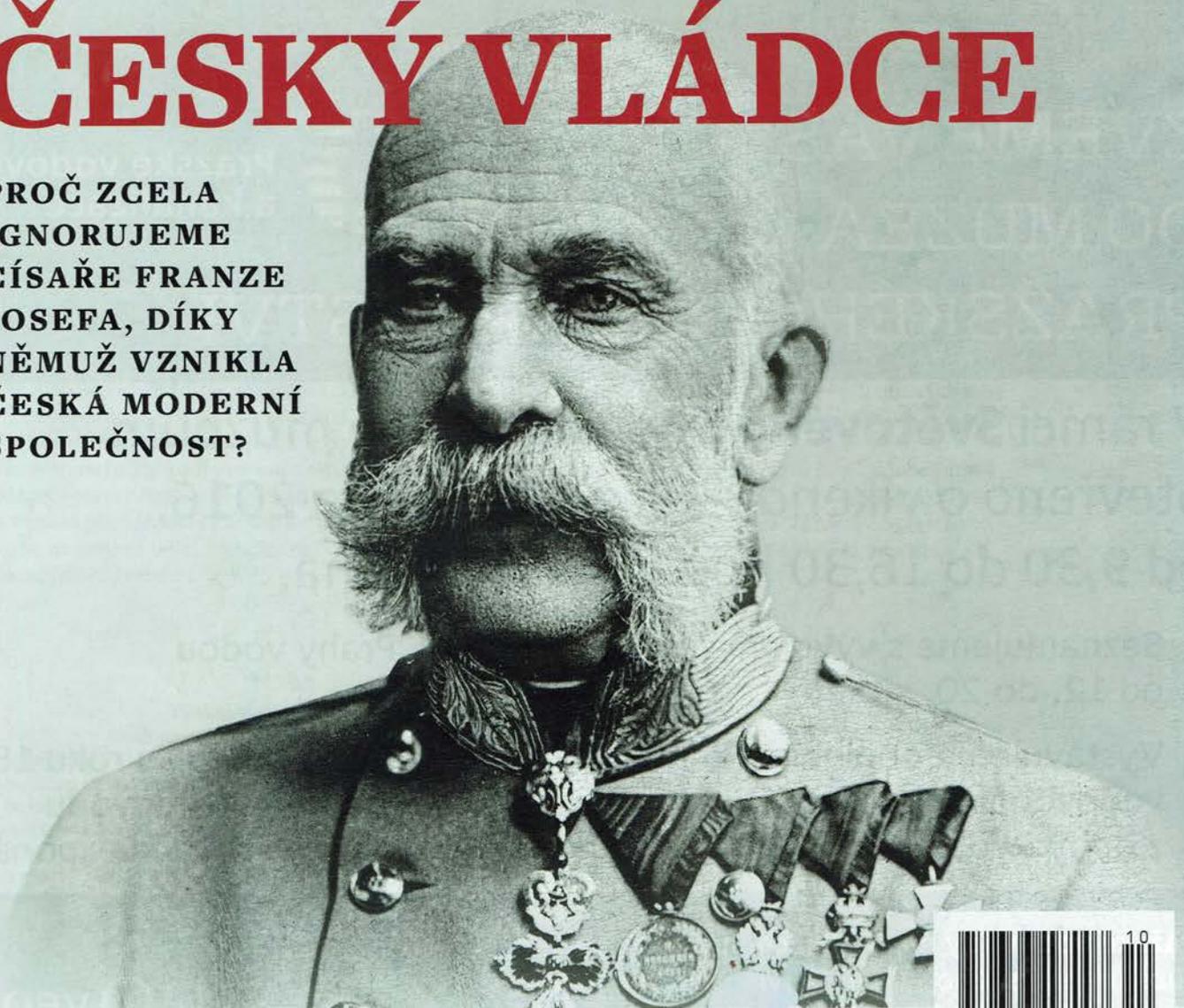
**Fašisté
pod Tatrami**

FRUSTRACE
PO SLOVENSKÝCH
VOLBÁCH

NEJVĚTŠÍ ČESKÝ VLÁDCE

PROČ ZCELA
IGNORUJEME
CÍSAŘE FRANZE
JOSEFA, DÍKY
NĚMUŽ VZNIKLA
ČESKÁ MODERNÍ
SPOLEČNOST?

František Josef I. Císař, který tu nebyl

ČEŠI IGNORUJÍ MUŽE, BĚHEM JEHOŽ DLOUHÉ VLÁDY VZNIKLA MODERNÍ ČESKÁ SPOLEČNOST A ZEMĚ SE STALA PRŮMYSLOVOU VELMOCÍ

PETR HOLUB

Duše českého národa je průmyslová, řekl svého času premiér Vladimír Špidla. Letos uplyne sto let od úmrtí toho, kdo průmyslovou duší českému národu vdechl – a koho český národ vytrvale ignoruje. Jmenoval se František Josef I.

Na průčelí Chrámu svatého Víta hlídají hlavní vstup do katedrály sochy císaře Karla IV. a arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Nebylo tomu tak vždycky. Od prosince 1908 do června 1919 tam místo arcibiskupa shlížel jiný císař, nedlouho předtím zesnulý František Josef I. Historik Jiří Daněk připomíná, že ani nejdelší vláda nad českými zeměmi v historii, ani nevidaný hospodářský vzestup jeho éry nezabránilý tomu, aby byl rozřezán a odstraněn.

Osud císařské sochy předznamenal postoj Čechů k „věčnému monarchovi“ v následujících sto letech, dodnes se nic nezměnilo. Střední Evropa slaví sté výročí úmrtí Franze Josefa s jedinou výjimkou – Čechů. Konference, výstavy, setkání státníků na Pražském hradě sice proběhnou, výhradně však na počest Karla IV., který se narodil před sedmi sty lety.

Oslavy dávného středoevropského vládce mají svůj účel jako připomínka hlubokých kořenů české státnosti. Tím se však nevysvětluje, proč s Franzem Josefem ignorovat epochu, v níž vznikla moderní česká společnost.

Nedůstojná korunovace v Olomouci

František Josef I. vládl rakouské monarchii úctyhodných 68 let. Proti tomu měl Karel IV. k dispozici 32 let vlády, Rudolf II. o tři roky víc, Marie Terezie čtyři desetiletí. Výročí vládce, který nemá v historii srovnání, se přesto připomene jen během okrajových akcí.

„Národní filmový archiv připravuje dokumentární pásmo filmových materiálů vztahujících se k období vlády Františka Josefa I. Zřejmě bude uvedeno v listopadu 2016 v pražském kině Ponrepo,“ oznamuje jedinou plánovanou akci ministerstva kultury mluvčí Simona Cigánková. Dodává však, že regionální kulturní spolky mohou ještě do konce dubna žádat o granty, třeba právě na oslavy legendárního císaře.

Historický ústav Akademie věd chystá řadu publikací a konferencí o Karlu IV. – a na jiného panovníka nezbude čas. Národní technické muzeum bude ignorovat výročí vládce, za kterého se Česko stalo průmyslovou velmocí. Za Franze Josefa byla vybudována železniční

síť o délce deset tisíc kilometrů, státní společnost České dráhy však žádnou vzpomínkovou akci nechystá, dokonce ani na slavné Dráze Franze Josefa, která spojuje Vídeň a Cheb přes České Budějovice a Plzeň s budějovickou odbočkou na Prahu. Správce tratí SŽDC si loni připomněl slavného rakousko-uherského inženýra Jana Pernera, který však budoval první železnice ještě před nástupem Franze Josefa. „Ale je velmi pravděpodobné, že výročí bude připomenuto v rámci jiných akcí během roku, jako je Den železnice v Chebu nebo Czech Rail-days 2016 v Ostravě,“ předpokládá mluvčí SŽDC Jakub Ptačinský.

Oslavy císaře proto zůstávají na nadšencích, kteří například založili Internetové muzeum Franze Josefa I. S evropskou podporou otevrou v dubnu první stálou expozici o císaři.

Proto bude výjimečnou akcí výstava o životě Franze Josefa ve Vlastivědném muzeu v Olomouci. Bývalá moravská metropole se císaři vlastně nemohla vyhnout. Právě do ní uprchl císařský dvůr na jaře roku 1848 před vzbouřenou Vídní. V sále olomouckého arcibiskupství pak abdikoval císař Ferdinand I. Dobrotivý, který trpěl epilepsií a byl považován za slabomyslného. Místo něj byl druhého prosince korunován Franz Josef.

Příležitost k uspořádání výstavy, která s nevelkými náklady přitáhne velký zájem, si uvědomil ředitel Vlastivědného muzea Břetislav Holásek ve chvíli, když se na něho obrátila vídeňská muzea se žádostí o zapůjčení některých exponátů z doby císařovy korunovace. „Měl jsem pocit, že považují za trochu nedůstojné, že Franz Josef byl korunován kdesi v Olomouci. Spolupráci se ale vyhnout nemohli,“ popisuje jednání s kurátorem Karlem Vocelkou ředitel Holásek. Vídeňské výstavy zahájí už v březnu, proto ředitel kolegu Vocelku požádal, ať po uzavření rakouských expozic v listopadu zapůjčí na oplátku část svých sbírek do Olomouce.

Vy nevíte, jak jsem ji miloval

Ředitel Holásek nepochybuje, že výstava dobře dopadne. Lidé si rádi připomínají osobnosti, shodou okolností nedávno zaujala expozice o Karlu IV. V případě Franze Josefa si ředitel slibuje minimálně stejný úspěch. „Musíme Habsburky trochu omilostnit. Nebylo všechno špatné, co dělali,“ míní Holásek. Česko prý dělá chybu,

**Žalář národů?
Za jeho vlády
se země
i společnost
změnily
k nepoznání
a dodnes
fungují podle
modelu
zavedeného
Habsburky.**

když Habsburky ignoruje. Přípravuje se tím o příjmy z turistického ruchu. „V Budapešti i Bratislavě si můžete koupit sošky Franze Josefa i Marie Terezie, nebo dokonce Freuda. Proč to nešlo v Olomouci?“ diví se ředitel.

Olomoucká výstava bude průkopnickým činem, proto musí navázat na všeobecně známé momenty z císařova života. Nevyhne se ani „lášce století“ mezi třicetiletým císařem a jeho patnáctiletou bavorskou sestřenicí Alžbětou, známou z mnoha romantických filmů jako Sissi.

Návštěvníci si kromě romantiky připomenou i tragédie, které panovnický dvůr stíhaly. Franz Josef si vzal Alžbětu v roce 1954, manželství však skončilo koncem šedesátých let faktickým rozchodem, i když se císař opravdu snažil. Třeba zkomplikoval vnitřní politické poměry, když jen kvůli Sissi dával přednost Maďarům a trvale rozzlobil srovnatelně vlivné Čechy. Císařovnu zabil v září 1898 v Ženevě italský terorista a pro Franze Josefa to byla nejhorší zpráva života. „Vy nevíte, jak jsem tu ženu miloval,“ řekl svému pobočníkovi hraběti Paarovi.

Aféry a tragédie rodiny Franze Josefa ostatně nabízejí materiál pro celou řadu výstav. V únoru je shrnul rakouský polobulvární deník Kurier ve výpravné publikaci. K prvnímú velkému neštěstí došlo už roku 1867, když byl v mexickém Querétaru zastřelen bratr Franze Josefa Maxmilián. Stal se s podporou francouzského expedičního sboru císařem mexickým, Francouzi se však brzy stáhli. Maxmilián odmítl utéci, a vysloužil si tak popravčí četu. (Mimoходом, mexický prezident Benito Juárez, který dal Habsburka zastřelit, má stále pomník s bustou v pražském Bubenci.)

V lednu 1889 následovala tragédie psychicky labilního císařova syna Rudolfa. Na zámku v Mayerlingu zastřelil svou sedmnáctiletou milenkou Mary Vetserovou (Večeřovou) a pak obrátil zbraň proti sobě. Temný příběh se dočkal zfilmování ještě častěji než poslední velká katastrofa, vražda dalšího následníka trůnu, císařova synovce Franze Ferdinanda. Toho v roce 1914 i se ženou zabil srbský terorista v Sarajevu a habsburská legenda zaznamenala jeho poslední slova: „Neumírej mi, zůstaň tu pro naše děti,“ řekl prý Ferdinand své manželce, hraběnče Chotkové.

Další aféry měly groteskní rozměr. Svého nejmladšího bratra Ludvíka Viktora musel císař internovat na zámku poblíž Salcburku. Důvodem nebyla ani tak ostuda, že se homosexuální bratr nechával fotit v ženských šatech. Obtěžoval však mladé vojáky, a tím se dopouštěl podle tehdejších zákonů trestného činu.

V roce 1902 císař podlehl vydírání své vnučky Alžběty a rozkázal knížeti Otto Windisch-Graetzovi, aby si ji vzal. Po tříletém manželství však Alžběta postřelila manželovu milenkou, herečku Marii Zieglerovou, a císařské cenzuře dalo spoustu práce, aby se aféra nedostala do novin. Herečka ovšem po roce příběh prodala americkému tisku.

Není pochyb, že právě bulvární detaily mohou Franze Josefa Čechům přece jen připomenout. Histo-

rie připouští dvě císařovy milenkou, Annu Nahowskou a Katharinu Schrattovou, přitom s první z nich měl ne-manželskou dceru. Tuzemští amatérští historici však „objevili“ třetí milenkou, Theresii Kropaczek z Hodonína, se kterou měl mladistvý císař v roce 1849 syna Tomáše Masaryka. Franz Josef totiž navštívil v roce 1849 Hodonín a jeho podobnost s prvním československým prezidentem nejde přehlédnout. To přece nemůže být náhoda!

Císař, který nesměl do kavárny

Dobře prodávané publikace o císařových záletech přesto nebrání tomu, aby mezi Čechy nadále dominoval nehistorický pohled na období Franze Josefa a Habsburků vůbec. „Převládá představa, že to byla zdegenerovaná a legrační šlechta,“ konstatuje historik Jiří Pernes, autor jedné ze dvou seriózních knih o císaři.

Právě historickou postavu Františka Josefa I. musí jeden z následnických států Rakouska-Uherska teprve objevit a Pernes připouští, že to letos nebude. On sám byl pozván na jedinou konferenci z té doby, týká se však 150. výročí bitvy u Hradce Králové.

Přitom není pochyb, že osobní život představoval pro Franze Josefa okrajové téma, které pod tlakem nutnosti zanedbával. Byl talentovaným politikem a podle dnešní terminologie workoholikem, který denně aspoň dvanáct hodin věnoval vládnutí. Jeho příbuzní selhávali, on však reprezentoval a řídil monarchii, kde spolu žili Němci, Maďaři, Češi, Poláci, Chorvati, Rumuni, Italoové, Slováci, Slovinci, Rusíni a další národy. Především je dokázal provést dramatickým obdobím průmyslové revoluce, která vytvořila současnou Evropu. Drtily ho povinnosti, málokdy si však stěžoval. Tradují se jen občasné povzdechy. „Vy to máte dobré, můžete teď do kavárny,“ řekl novináři Emanuelu Singerovi po skončeném rozhovoru.

Průmysl, města a demokracie

Rakousko-Uhersko bylo žalářem národů a František Josef I. zpátečník, který vši silou brzdil pokrok. Tento pohled nevystihuje roli „věčného císaře“ zvláště z pohledu Čechů. Za jeho vlády se země i společnost změnily k nepoznání a dodnes fungují podle modelu zavedeného Habsburky.

Turistický obraz Prahy vytvořil Karel IV., velkoměstem se však stala za Franze Josefa. Jediný architekt Josef Schulz v té době vybudoval Národní muzeum, Rudolfinum, Uměleckoprůmyslové muzeum, dokončil požárem zničené Národní divadlo, obnovil sgrafita Schwarzenberského paláce na Hradčanech a rekonstruoval Valdštejnský palác.

V roce 1857 rozhodl Franz Josef o přestavbě Vídně. Podle vídeňského vzoru vznikla urbanistická pravidla, která se dodnes používají v celé bývalé monarchii. Tehdy byla vybudována historická pražská předměs-

tí, prakticky z ničeho vyrostly Vinohrady a vedle nich chudší Žižkov, které měly dohromady 150 tisíc obyvatel. Dalším městem později připojeným k Praze byl Smíchov s padesáti tisíci obyvateli, čtyřicetitisícové Holešovice, třicetitisícové Nusle a Vršovice. Praha jako taková se v období Franze Josefa zvětšila skoro desetkrát a žilo zde 700 tisíc lidí. Na dvě stě tisíc se ztrojnásobil počet obyvatel Brna, kde vyrostly čtvrti Veveří, Černá Pole, Královo Pole a Žabovřesky. Z malých městeček a vesnic se staly čtvrti velké Ostravy, jejichž původní půdorys se nejlépe zachoval v Přívoze. Regionálními metropolemi s 50–100 tisíci obyvateli se staly Plzeň, Karlovy Vary, České Budějovice, Kladno, Ústí nad Labem, Děčín, Teplice a Liberec.

Po Franzi Josefovi nezůstala pouze nejhustší železniční síť v Evropě, ale i konkrétní průmyslové podniky. Nadále existují Škodovy továrny v Plzni a Mladé Boleslavi, Vítkovické železárny, brněnská Zbrojovka, ústecká chemička Spolchemie i severočeská a ostravské doly. Většina cukrovarů a textilek zanikla, některé sklárny a zvláště průmyslové pivovary však drží dosud světovou úroveň.

Císař obnovil po revoluci v roce 1848 svou absolutní moc, postupně však připouštěl demokratické změny. Říšská rada ve Vídni a zemské sněmy vznikly v roce 1861, přímé volby do sněmovny byly zavedeny v roce 1867, všeobecné a rovné volební právo v roce 1907. Češi měli s demokracií problém. Jejich sněm po většinu své historie nefungoval kvůli obstrukcím a rovné volební právo do sněmu nepřipustili. Nakonec však na radu agrárníka Antonína Švehly nominovali členy Národního shromáždění republiky Československé v roce 1918 podle výsledků voleb do předválečné říšské rady.

Proč jsme rovnostáři

Průmyslová revoluce především změnila společnost. Ve světové sociologické literatuře existují podrobné popisy, jak nové výrobní technologie přitáhly venkovské obyvatelstvo do měst. Vykročení lidí v Americe, Británii či Německu se těžko přizpůsobovali náročným pracovním podmínkám a novému stylu bydlení v laicových činžácích. Upadalo náboženství, rozmáhal se alkoholismus, sebevraždy a kriminalita, rozpadaly se rodiny. Až po desítkách let se podařilo vytvořit nový společenský model, kdy se poměry v rodinách i společnosti opět srovnaly. Průmyslová revoluce mimořádně změnila právě Česko, jenže dosud nevíme jak. V té době se zřejmě vytvořila rovnostářská společnost s vysokou tolerancí k mimomanželským vztahům a lidová kultura spojená s hospodami. Jisté je, že konzervativní Franz Josef, který společenské převraty spíše brzdil a trval na křesťanské morálce, byl ideálním vládcem převratné doby na úrovni britské královny Viktorie.

Vznik moderní české společnosti na svůj historický popis ještě čeká. Historici se dosud věnovali pouze národnostním bojům s Němci a vzniku dělnického hnutí.

Encyklopedický obraz zatím nabízí jen dvousetstránková pasáž ve dvanáctém dílu *Velkých dějin zemí Koruny české*.

Když zaniknout, tak se ctí

„Nemyslím si, že bychom letos ani v dohledné době řešili Franze Josefa,“ předpokládá historik Jaroslav Šebek. Je to snadné pochopit. Pro Rakušany se stala starými zlatými časy předválečná monarchie, naopak Češi žili dlouho nostalgii po první republice, kterou v poslední době vystřídala nostalgie po reálném socialismu. Rakousko-Uhersko zůstává potlačenou minulostí, kterou dodnes odbývají příběhem hrdinského boje za národní emancipaci. Reálná historie pak probleskuje v pracích amatérů či příbězích o „největším Čechovi“ Járovi Cimrmanovi, který se stal symbolem zapomenutých dějin.

Šebek připomíná, že české země opustily monarchii z obavy před agresivitou německého nacionalismu. Dokud se nepodaří překonat tento potlačený konflikt, těžko se může pozitivní historie Rakouska-Uherska oživit.

Samotnému Franzi Josefovi Češi především vyčítají, že je vyhlášením agresivní války Srbsku zatáhl do třicetiletého období světových válek. Evropsí historici už dnes přiznávají císaři polehčující okolnost, že monarchie přece musela nějak reagovat na sarajevský atentát z 28. června 1914 organizovaný srbským státem. Dodávají však, že role Franze Josefa nebyla pouze formální. Historik Manfred Rauchensteiner v knize *První světová válka a konec habsburské monarchie* tvrdí, že císař o válce osobně rozhodl ještě dřív, než se počátkem července 1914 vrátil z letního sídla Bad Ischl do Vídně. Někdy mezi 2. a 6. červencem svou prosadil v nejvyšších úředních a vojenských patrech monarchie a světová válka začala za tři týdny. Císař byl dlouhodobě přesvědčen, že je země z větší části obklíčena od nepřátel a že vraždy v Sarajevu měly Rakousko ponížít. „K rozhodnutí o válce vedl názor, že už je tomu všemu třeba udělat konec. Nakonec byla ve hře čest říše,“ píše Rauchensteiner, který připomíná tradovaný výrok Franze Josefa: „Když už má monarchie zaniknout, tak se ctí.“

Sám císař zemřel ve třetím roce války na zápal plic. Dne 21. listopadu 1916 začal ráno v půl páté pracovat, po obědě se teplota zvýšila na 39,5 stupně. V šest hodin dokázal povečeřet, v sedm začal ztrácet vědomí a sloužící ho uložili do postele. Procitl ještě dvakrát. Jednou přikázal, ať ho druhý den opět vzbudí v půl čtvrté. Podruhé se chtěl napít čaje, nedokázal však polknout. Sloužící ho opřel o čelo postele a pár kapek mu vpravil od úst. „Vidíte, najednou to jde,“ řekl císař s uspokojením. V půl deváté lékař oznámil jeho smrt.

Monarchie zanikla za necelé dva roky, jako by bez něho nemohla existovat. Dalších 70 let dominovaly ve střední Evropě autoritářské, diktátorské a totalitní režimy. ■

Češi měli s demokracií problém. Jejich sněm po většinu své historie nefungoval kvůli obstrukcím a rovné volební právo do sněmu nepřipustili.